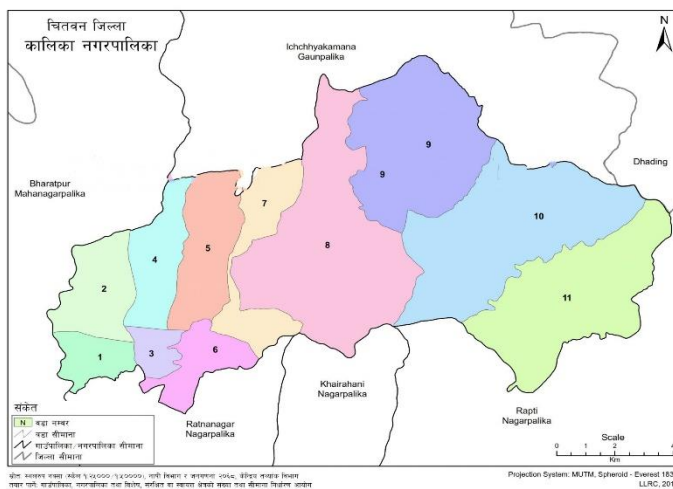

कालिका नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति, २०७९

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

कालिका नगरपालिका

चितवन

विषय सुची

१. पृष्ठभूमि	५
२. अवस्था विश्लेषण	४
२.१. SWOT विश्लेषण	४
२.२. सरोकारवाला पहिचान	९
२.३. लक्षितवर्ग पहिचान	१०
३. दीर्घकालिन सोच (Vision)	११
४. ध्येय (Mission)	११
५. लक्ष (Goal)	११
६. उद्देश्य (Objectives)	११
७. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GESI Policy)	१२
८. लैससास रणनीति (GESI Strategy)	१३
८.१ मूल प्रवाहिकरण	१३
८.२ समावेशीकरण	१३
८.३ स्थानीयकरण	१४
८.४ सशक्तिकरण	१४
८.५ सचेतीकरण	१४
८.६ संस्थागत संरचना	१४
८.७ समन्वय	१४
८.८ सहकार्य	१५
८.९ सहजीकरण	१५
८.१० सामाजिक सुरक्षा	१५
८.११ अनुगमन मूल्याङ्कन	१५
९. रणनीतिक कृयाकलापहरु	१५

१०. वित्त व्यवस्थापन	३०
११. कानूनी व्यवस्था	३०
१२. रणनीति कार्यान्वयनको जीम्मेवारी तथा दायित्व	३१
१२. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था	३१
१३. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरु	३१
१३.१ संभाव्य जोखीम	३१
१३.२ जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरु	३२
१४ निश्कर्ष	३२

१. पृष्ठभूमि

वागमती प्रदेश अन्तर्गत चितवन जिल्लाको उत्तर पूर्वी भागमा अवस्थित कालिका नगरपालिकाको क्षेत्रफल १४९.०८ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । अवस्थितिको हिसावले यो नगरपालिका २७.१ डिग्री देखि २७.१५ डिग्री उत्तरी अक्षांश तथा ८३.१ डिग्री देखि ८३.४१ डिग्री पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । हाल ११ वडामा रहेको यस नगरपालिका साविक चितवनको शक्तिखोर, सिद्धि, पदमपुर र जुटपानी गा. वि. स. लाई मिलाई पुनःसंरचना गरीएको हो । भौगोलिकरूपमा यस नगरपालिकाको धेरै क्षेत्र समथर रहेको भएपनि केहि भुभाग पहाडि क्षेत्र रहेको छ । पहाडि क्षेत्रमा रहेको वाड नं. १० र ११ मा आदिवासी चेपाङ्ग जातीको बसोबास क्षेत्र रहेको छ ।

कालिका नगरपालिकाको पूर्वमा खैरहनी नगरपालिका, पश्चिममा भरतपुर महानगरपालिकाको जनजागृती सामुदायिक वन क्षेत्र, उत्तरमा चितवनको इच्छाकामना र धादिङ्गको वेनिघाटोराङ्ग गाउँपालिकाको क्षेत्र तथा दक्षिणमा रत्ननगर नगरपालिका रहेका छन् ।

वि. सं. २०६८ को जनगणना अनुसार कालिका नगरपालिका क्षेत्रमा कुल ९११८ घरधुरी र यहाँको कुल जनसंख्या ४२२९३ रहेको भएपनि नगरपालिकाले वि. सं. २०७६ असार सम्ममा गरेको घरधुरी सर्वेक्षणले यस नगरपालिकाको जनसंख्या कुल ५४०९२ रहेको तथ्यांक सार्वजनिक गरेको छ । कुल जनसंख्यामा महिलाको संख्या २६५८० रहेको छ भने पुरुषको संख्या २७५१२ रहेको छ ।

नेपालको अन्नभण्डार क्षेत्र मानिने तराई क्षेत्रको समथर भुभागको धनी यस नगरपालिकामा मुख्यतया धान, मकै, गहुँ, तोरी तथा मुसुरो लगायतका खाद्यान्नबालीको उब्जनी हुन्छ । धेरै मानिस केरा खेती तरकारी खेती जस्ता व्यवसायीक कृषी कार्यमा संलग्न रहेका छन् । पशुपालन यस स्थानीय तहको अर्को महत्वपूर्ण पेशा हो । यस क्षेत्रका धेरै मानिस गाईपालन, कुखुरापालन जस्ता व्यवसायमा संलग्न रहेका छन् ।

नगरपालिकाको धेरै क्षेत्र समथर भुभाग रहेको र सडक पहुँचका हिसावले यस नगरपालिकाका अधिकांश क्षेत्र सुगम रहेको कारण यहाँका मानिसहरु कृषि, पशुपालन, र सेवा क्षेत्रका अलवा अन्य व्यवसायीक कृयाकलापमा पनि उल्लेख्यरूपमा संलग्न रहेको पाइन्छ । यस नगरपालिकाका धेरै क्षेत्र सहरीकरण तर्फ उन्मुख देखिन्छन् । राजनीतिक हिसावले यो नगरपालिका चितवन जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. २ मा पर्दछ ।

नेपालको संविधानले दिशा निर्देश गरेबमोजिम समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्न राज्यका सबै अंग, तह र क्षेत्रगत विषयहरूमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को विषयलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण र संस्थागत गर्न आवश्यक भएको छ ।

नेपालको संविधानको धारा १८ मा उल्लिखित समानताको हकमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित नगरिने व्यवस्था छ । साथै सामान्य कानूनको प्रयोगमा उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, शारीरिक अवस्था, अपाङ्गता, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिकत स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव नगर्ने व्यवस्था उल्लेख छ । नेपालको संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सबै तहमा सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । संविधानले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ ।

साथै संविधानमा राज्यले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछ्छडिएका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम समुदाय, पिछ्छडावर्ग, सीमान्तकृत, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, किसान, श्रमिक, उत्पीडित वा पिछ्छडिएको क्षेत्रका नागरिक तथा आर्थिकरूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्नसकिने विषय उल्लेख गरी समावेशी अवधारणालाई आत्मसात् गरिएको छ । सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक तहमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकार स्थापना गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धमा स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख गरेको, वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत वडामा आर्थिक तथा सामाजिकरूपमा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसङ्ख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने व्यवस्था गरेको; विभिन्न समुदायबीच सामाजिक सद्भाव र सौहार्दता कायम गर्ने, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत,

देहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने व्यवस्था गरेको; स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछडिएको एवं लक्षित वर्गको सहभागिताको व्यवस्था; योजना छनौटमा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने कार्यक्रममा जोड दिदै लैससास प्रवर्धन गर्ने लगायतको व्यवस्था उल्लेख गरेको छ। यसका साथै लैससासका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न राज्यले विगत लामो समय देखि नै प्राथमिकताका साथ आवधिक योजना, वार्षिक योजना, नीति तथा कानूनको तर्जुमा तथा परिमार्जन र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै आइरहेको छ।

यसै सन्दर्भमा स्थानीय तहद्वारा सञ्चालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीमैत्री बनाउन, संवैधानिक एवम कानूनी उत्तरदायीत्व तथा जिम्मेवारी पुरा गर्न, राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप कार्य गर्न, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै समावेशी विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने कार्यलाई थप मार्ग दर्शन गर्न यो “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति” तयार गरिएको छ।

विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण, लक्ष्य निर्धारण र लक्ष्यउन्मुख मार्गदर्शन नीति निर्माण प्रक्रियाका तीन महत्वपूर्ण प्रकृया हुन्। विकास प्रकृत्यामा मुख्यतया ३ वटा सामान्य तर जटिल प्रश्नहरूको जवाफ खोज्ने गरिन्छ। पहिलो प्रश्न ऐल म कहाँ छु ? दोश्रो अव म कहाँ र किन जाने ? र तेश्रो त्यो कसरी संभव छ ? पहिलो प्रश्नले वर्तमान अवस्था विश्लेषण गराउँछ, दोश्रो प्रश्नले लक्ष्य र अपेक्षित उपलब्धीको निर्धारण गर्दछ भने तेश्रो प्रश्नले नीति तथा रणनीतिको तयारी गराउँछ। यस कालिका नगरपालिका क्षेत्रभित्र अन्य विकास साझेदारहरू बाट हुने कार्यक्रमहरूले आ आफ्नो ढंगबाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीति तथा रणनीति बनाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा कार्यक्रममा दोहोरोपना हुने, कार्यान्वयन गर्न अप्ठेरो हुने र कार्यक्रमको प्रभावकारितामा कमी आउने भएकोले यी निकायहरूबाट संचालन हुने कार्यक्रम आयोजनाका लागि समेत मार्गदर्शन हुने गरी यस कालिका नगरपालिकाको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तयार गरिएको छ। यो रणनीतिको प्रमुख उपयोगकर्ताहरू कालिका नगरपालिका कार्यपालिकाको कार्यालय, वडा कार्यालयहरू, विकास साझेदारहरू तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरू हुनेछन्।

२. अवस्था विश्लेषण

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो । हालको अवस्था विश्लेषणका लागि मुख्य हिसावले ३ वटा क्षेत्र निर्धारण गरिएकोछ । जसको विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

२.१. SWOT विश्लेषण

प्रस्तुत खण्डमा कालिका नगरपालिकाको लैससासको दृष्टिकोषबाट बलियो पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष, अवसर तथा चुनौती (SWOT) विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण गर्दा नीति कानून, संस्थागत व्यवस्था, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन तथा उत्तरदायीत्व जस्ता विषयहरूको समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएकोछ । जसलाई निम्नानुसार तल प्रस्तुत गरिएकोछ ।

क. बलियो पक्ष (Strength)

१. वार्षिक कार्यक्रममा महिला तथा लक्षित विकास कार्यक्रमहरू धेरै मात्रामा समावेश भएको ।
२. विभिन्न क्षेत्रगत कानूनहरूको निर्माण भएको र यसले नीतिगत रूपमा लैससासलाई सम्बोधन गरेको
३. अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण निर्देशिका तयार भई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको ।
४. अपाङ्गता परिचयपत्र वितरणमा चौथो वर्ग पहिचान गरी तिनीहरूलाई समेत समावेश गरी मासिक भत्ता वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाईएको ।
५. उमेर पुगेका सबै बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न चेपाङ्ग समुदायमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरिएको ।
६. नगरपालिकास्थित चेपाङ्ग जातीको बाहुल्यता रहेको शक्तिखोरमा चेपाङ्ग छात्रावास स्थापना गरी सञ्चालनमा ल्याएको ।
७. सम्पूर्ण वडाका सरकारी विद्यालयहरूमा सिकाई समस्या समाधानका लागि शिक्षकहरूलाई नियमित तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरिएको ।
८. विद्यालयहरूमा स्वास्थ्य शिविर आयोजना गरी निशुल्क उपचार तथा आवश्यकता अनुसार अस्पताल सिफारिस गर्ने गरिएको ।
९. युवालक्षित लागु औषध दुर्व्यसनी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरिएको ।

१०. विद्यालयमा पढ्ने किशोरीहरूका लागि प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने तथा सेनिटरी प्याड वितरण गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गरेको ।
११. नगरपालिकास्थित सरकारी विद्यालयमा दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको ।
१२. सबै विद्यालयमा महिला पुरुष शौचालय तथा हात धुने व्यवस्था भएको ।
१३. उपभोक्ता समिति तथा अन्य समितिहरूमा महिला लक्षित वर्गको सहभागिताको सुनिश्चितता भएको ।
१४. नीति कानून कार्यविधि निर्माण गर्न सक्षम जनशक्ति उपलब्ध भएको ।
१५. महिला तथा बच्चीमा परेका समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाईएको
१६. कार्यपालिकामा महिला तथा लक्षित वर्गको सहभागिता ३३% भन्दा बढी भएको ।
१७. कार्यरत कर्मचारी मध्ये ३३% भन्दा बढी महिला कर्मचारी भएको ।
१८. महिला तथा लक्षित वर्गका लागि जिविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण तथा विभेदजन्य नीति नियम परिवर्तनका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको ।
१९. महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक शाखा स्थापना र सञ्चालन भएको ।
२०. स्थानीय तहले गठन गर्ने समिति, उपसमितिहरूमा महिला सहभागिता सुनिश्चित गरेको ।
२१. सामाजिक सुरक्षाका सुविधा पाउने लाभग्राहीहरूको अभिलेख व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गरेको ।
२२. लैङ्गिक हिंसा निवारण, महिला सीप विकास, नेतृत्व विकासको श्रोत व्यवस्थापनका लागि बजेट व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरेको ।
२३. लक्षित वर्गको क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गरेको ।
२४. विपद व्यवस्थापन कोष परिचालनमा नीति तथा कार्यविधि निर्माण भएको
२५. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गरेको ।
२६. स्थानीयतह भित्र हुने गरेका सामाजिक कुरीतिहरू (छुवाछुत, बालविवाह, बहुविवाह) हटाउनको लागि कार्यक्रमहरू संचालन गरेको ।
२७. महिलाका लागि कानूनी सचेतना सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन भएको (कानूनी हक अधिकार, एकल महिला मानव बेचबिखन यौन हिंसा आदी)
२८. निशुल्क प्रसूति सेवा, नवजात शिशु तथा सुत्केरीका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको ।
२९. नवनिर्मित भौतिक पुर्वाधारका सबै डिजाइनहरूमा लैससास मैत्री प्रावधानहरू समेट्ने गरिएको ।

३०. लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा पिडितहरूले न्यायिक समिति तथा मेलमिलाप केन्द्र मार्फत विना खर्च न्याय पाएको ।
३१. संघीय र प्रदेश सरकारका नीति नियम कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा नगरपालिका सहकार्य समन्वय गरेको
३२. लक्षित वर्गको उपस्थितिमा लक्षित वर्गका आगामी योजना तथा सम्पन्न योजनाका बारेमा छलफल हुने गरेको ।
३३. नियमित रूपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई मार्फत कार्यक्रमको सार्वजनिक गरेको ।
३४. सार्वजनिक लेखापरीक्षण सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाईमा लक्षित समूहलाई प्रश्न राख्न दिने र छलफल गर्ने गरेको ।
३५. वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम छाप प्रकाशन तथा वेबसाइट मार्फत नियमित रूपमा सार्वजनिक गरेको ।

ख. सुधार गर्नुपर्ने पक्ष

१. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तयार नभएको ।
२. नगरपालिकाले लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति निर्माण नगरेको ।
३. महिलाहरूको छुट्टै खण्डित डाटा (वस्तुगत विवरण) नभएको ।
४. स्थानीय तहले योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससासको पक्षबाट हेर्ने नगरेको
५. लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवम् परीक्षणलाई बजेट व्यवस्थान नभएको ।
६. दीगो विकासको लक्ष्यका लक्ष्य नं १, ५, १० र १६ लाइ तोकेर बजेट विनियोजन नगरिएको
७. कुनै नीति नियम कार्यविधि दिगदर्शन जारी गर्नुभन्दा अगाडी लैससास को दृष्टिले उपयुक्त भए नभएको बारे लेखाजोखा वा विश्लेषण हुने नगरेको ।
८. लक्षित वर्गलाई पर्याप्त बजेट विनियोजन नगरेको
९. उपभोक्ता समितिहरूमा भएका छलफलमा लैससासका विषयमा छलफल गरेको अभिलेख नभएको
१०. योजना तर्जुमा प्रक्रियामा लैससासको दृष्टिकोणबाट विश्लेषण भएको अभिलेख नभएको
११. महिला पुरुष विचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि निश्चित कार्यनीति नरहेको ।

१२. कार्यालयमा हुनसक्ने कुनै पनि प्रकारको दुर्व्यवहार भेदभाव महिला हिंसा नियन्त्रणको आचारसंहिता बनाएर लागु नभएको ।
१३. मानव संसाधन विकास शाखाको स्थापना नभएको ।
१४. पदाधिकारी तथा कर्मचारी लैससास सम्बन्धी जानकारी भएपनि कार्यान्वयन पक्ष लैससास मैत्री नभएको ।
१५. स्थानीय तहका सबै पदाधिकारी हरूलाई कानूनको मस्यौदा तर्जुमा तथा प्रकृयाका बारेमा अभिमुखीकरण नभएको
१६. महिला हक र अधिकार सम्बन्धी वेइजिड घोषणापत्रले समेटेका १२ प्रतिवद्धताका बारेमा कर्मचारी तथा पदाधिकारीलाई अभिमुखीकरण नभएको तथा प्रतिवद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन नभएको ।
१७. लैङ्गिक हिंसा मुक्त स्थानीयतह घोषणा हुन नसकेको ।
१८. कर्मचारीहरुलाई पछिल्लो समय निर्माण भएका कानून कार्यविधि हरूका बारेमा नियमित अभिमुखीकरण हुन नसकेको ।
१९. सार्वजनिक स्थल तथा कार्यालयहरुमा स्तनपान गृह नभएको ।
२०. गर्भवती महिलालाई जोखीम तथा खतरा युक्त काममा नलगाउने नीति तयार नभएको ।
२१. भौतिक पूर्वाधारका ड्रइड डिजाइनहरु लैससासमैत्री भएपनि सो अनुसार निर्माण नभएको ।
२२. यौनिक तथा लैङ्गिक अल्प संख्यकका लागि बजेट विनियोजना तथा शौचालयहरुमा विशेष व्यवस्था नभएको ।
२३. लैससास सम्बन्धी सरोकारवाला निकाय बिच समन्वय तथा सहकार्यकालागि संयन्त्र निर्माण नभएको साथै अनुशिक्षण नभएको ।
२४. योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा लैससासका दृष्टिकोणका आधारमा नभएको
२५. जनप्रतिनिधिहरुको विस्तृत वैयक्तिक विवरण वेभसाइटमा नराखिएको
२६. सामाजिक संजालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सुचना, समाचार तथा सन्देशमुलक विषय वस्तु आदि प्रकाशन नभएको ।

ग. अवसर

१. विभिन्न जातजाती, समुदाय बिच सामाजिक र साँस्कृतिक विविधता रहेकोले सामाजिक समावेशीकरण व्यवहारमा लागु गर्ने उपयुक्त सामाजिक वातावरण रहेको ।

२. प्रसस्त कृषि फर्महरू हुनुले रोजगारीका अवसरहरू प्रसस्त हुनु ।
३. आवश्यक पर्ने कानून नीति नीयम बनाउन सक्ने दक्ष जनशक्ति स्थानीय तहमा उपलब्ध हुनु ।
४. विभिन्न गैह्रसरकारी संघसंस्थाको कार्यक्षेत्रको रूपमा स्थानीय तह हुनु ।
५. युवा कर्मचारीको बाहुल्यता रहेकोमा युवा जोस र जाँगरलाई पालिकाको सर्वाङ्गिण हितमा प्रयोग गर्न सकिने
६. संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकार संग प्रत्यक्ष पहुँच राख्ने जनप्रतिनिधिहरू हुनु । (आवश्यकिय योजना र बजेट माग गर्नका लागि पहुँच पुग्छ)
७. जनप्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारीहरू लैससास सहिति अन्य विभिन्न विषयको श्रोत व्यक्ति हुनु । (क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू संचालन गर्न सकिने)
८. अटिज्म केयर सोसाईटी नामक गैर सरकारी संस्थाहरूले हेल्थक्याम्प सञ्चालन गरी बालबालिकाको स्वास्थ्य उपचारमा सहयोग पुर्याएको ।
९. सबै सरकारी विद्यालयहरूमा किशोरीहरूका लागि स्यानिटरी प्याड वितरण गरिएको ।
१०. चेपाङ जातीका बालबालिका लक्षित छात्रावासले चेपाङ जातीका विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न सकिएको ।
११. एक घण्टाको पहुँच भित्र सबै नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवाको पहुँच हुनु । (सबै गर्भवती महिलाहरूलाई सुरक्षित रूपमा प्रसूति गराउन सकिने)
१२. अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठन हुने सरकारी विद्यालयहरू हुनु । (शैक्षिक तथा अन्य कार्यक्रमहरू समावेश गरी सरकारी विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको आकर्षण बढाउन सकिने जहाँ किसान गरिब तथा मजदुरका छोराछोरी पठनपाठन गर्छन्) ।
१३. विद्यालयमा कृषि तथा नैतिक शिक्षा पढाई हुनुले कृषि क्षेत्रमा टेवा पुगेको
१४. किसान तथा मजदुर सम्मान, अभिनन्दन, पुरस्कार आदी कार्यक्रम नियमित रूपमा हुनु (किसान र कृषि प्रवर्द्धन गर्न सकिने)
१५. आवश्यक सबै शाखामा पर्याप्त जनशक्ति हुनु ।
१६. अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससास सम्बन्धी सूचकहरू पहिचान समावेश गर्नका लागि आवश्यक काम हुनु ।
१७. अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता तथा महासन्धीहरूका वारेमा जनप्रतिनिधिहरू जानकारी हुनु ।

घ. चुनौतीहरू

१. छुवाछूत,लैङ्गिक विभेद, पुत्रमोह जस्ता परम्परागत कु-मान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्यविधि कार्यान्वयनमा जटीलता ।
२. मागमा आधारित अत्याधिक योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न र प्राथमिकीकरण नीति बनाउन कठिन
३. संघीयता कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई छुट्टै सरकारको मान्यता पाउन नै कठिन ।
४. ज्यालामा हुने विभेदले समानता कायम गर्न कठिन हुनु ।
५. गरिबी पहिचानका आर्थिक सामाजिक आधारहरू ठाउँ अनुसार फरक फरक पर्ने भएकोले गरीबी मापनका सूचकहरू निर्माण गर्न कठिन हुनु।
६. विशेषगरी महिलाद्वारा सम्पादित घरभित्रको विना पारिश्रमिकको कामको मूल्याङ्कन गर्न कठिन हुनु।
७. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी निर्माण भएका ऐन नियम कानून कार्यविधि कार्यान्वयन गर्न कठिन हुनु ।
८. समाजमा जरा गाडेर बसेको सामाजिक कुरीतिहरू (जातीगत छुवाछूत, बोक्सीको आरोप लगाउने घरेलु हिंसा) को अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न नसकिनु ।
९. संघीयताको अभ्यासको चरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कठिन ।
१०. कृषि प्रति युवा लाई आकर्षित गर्न र जीविकोपार्जनको प्रमुख आधारको रूपमा कृषिलाई स्थापित गर्न कठिन।
११. सामाजिक सञ्जाल मार्फत हुने गरेका र हुन सक्ने संभावित भ्रमहरू चिर्नका लागि आवश्यक प्रविधि र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न कठिन हुनु।
१२. दुर्व्यसनीमा युवाहरूको संलग्नता बढ्दै जानु ।
१३. कानुनी ज्ञान,आवश्यक नीति नियम आदी को अभावले मेलमिलाप केन्द्रहरू प्रभाकारीरुमा कार्यान्वयन गर्न कठिन हुनु।

२.२. सरोकारवाला पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयनका लागि निम्नानुसार सरोकारवालाहरू पहिचान गरिएको छ । जसमा सिधा सम्पर्क हुने, दोश्रो माध्यमबाट सम्पर्क हुने र अप्रत्यक्ष रूपमा सम्पर्क हुने गरी निम्नानुसार ३ भागमा विभक्त गरिएकोछ ।

सिधा सम्पर्क हुने (पहिलो नं का सरोकारवालाहरू)	दोश्रो माध्यमबाट सम्पर्क हुने (दोश्रो नं का सरोकारवालाहरू)	अप्रत्यक्ष सम्पर्क हुने हरु (तेश्रो नं का सरोकारवालाहरू)
राजनीतिक पदाधिकारीहरू	विकास साझेदारहरू	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको

सिधा सम्पर्क हुने (पहिलो नं का सरोकारवालाहरु)	दोश्रो माध्यमबाट सम्पर्क हुने (दोश्रो नं का सरोकारवालाहरु)	अप्रत्यक्ष सम्पर्क हुने हरु (तेश्रो नं का सरोकारवालाहरु)
		कार्यालय बागमती प्रदेश
विषयगत शाखा प्रमुखहरु	सहकारी संस्थाहरु	प्रदेश मन्त्रालयहरु सबै
विषयगत शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरु	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु	प्रदेश योजना आयोग
महिला सहकारी	उद्योगहरु	प्रदेश सुशासन केन्द्र
दलित युवा	बालकलवहरु	भूमी व्यवस्था आयोग
उपभोक्ता समूहहरु	आमा समूहहरु	संघीय मन्त्रालयहरु
विपन्न वर्ग	जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्रहरु	महिला आयोग
चेपाङ्ग समुदाय	विद्यालयहरु	दलित आयोग
सबै वडा कार्यालयहरु	गैहसरकारी संस्थाहरु	मुस्लीम आयोग
गाउँ / नगर कार्यपालिका	स्वयम सेवक समूहहरु	राष्ट्रिय योजना आयोग
गाउँ / नगर सभा	उद्योग वाणिज्य संघ	मानव अधिकार आयोग
न्यायिक समिति	राजनैतिक दलहरु	अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरु
विषयगत समितिहरु सबै	संचार माध्यमहरु	राष्ट्रिय स्तरका संचार माध्यमहरु

२.३. लक्षितवर्ग पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लक्ष नै लक्षित वर्गलाई विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउनु हो । त्यसका लागि निम्नानुसार लक्षित वर्गहरु पहिचान गरिएकोछ ।

१. महिला

२. एकल महिला

३. बालबालिका

४. जेष्ठनागरिक

५. चेपाङ्ग तथा चौधरी समुदाय

६. अल्पसंख्यक/लोपोन्मुख

७. किसान

८. मजदुर

९. अपाङ्गता भएका व्यक्ति

१०. द्वन्द्वपिडित
११. विपन्न वर्ग
१२. सुकुम्वासी
१३. पिछडिएको क्षेत्र र समुदाय
१४. लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक

माथि उल्लेखित तीनै प्रकारको विश्लेषणबाट कालिका नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थाका सबै पक्षहरू देखिएका छन् । बलियो पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष, अवसर तथा चुनौती संगै लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि तीन तहकै सरोकारवालाहरू तथा सबै लक्षित वर्गहरू पहिचान भइसकेको छ । धेरै भन्दा धेरै सबल पक्षहरू पहिचान भएका छन् ती सबल पक्षहरूलाई श्रोतको रूपमा परिचालन गरेर लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै लैजान सकिन्छ ।

३. दीर्घकालिन सोच (Vision)

“न्यायपूर्ण र विभेदमुक्त कालिका, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीयुक्त नगरपालिका”

४. ध्येय (Mission)

सबै वर्ग र क्षेत्रमा हुने जातीय, धार्मिक तथा लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्ने ।

५. लक्ष (Goal)

समानुपातिक, समावेशी तथा समतामुलक विकासको माध्यमबाट बहिस्करणमा परेको वर्गलाई मूलप्रवाहमा ल्याउने ।

६. उद्देश्य (Objectives)

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मान्यता अनुरूप स्थानीय तहले गर्ने सम्पूर्ण विकास तथा प्रशासनिक कामलाई लैससास प्रति उत्तरदायी बनाउनु नै हो । यस रणनीतिका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्:

१. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण मार्फत महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरेर लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धती अवलम्बन गर्ने ।
२. श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गरी न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्ने ।
३. लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता सन्धी संझौताहरू कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।

४. नीति कानूनमा नै महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशिता सुनिश्चित गरी आवाज सशक्तीकरण गर्ने ।
५. संस्थागत व्यवस्था अन्तरगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम् तथ्याङ्कमा समेत महिला एवम् लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रूपमा सशक्तिकरण गर्ने ।
६. मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर बनाउने ।
७. अनौपचारिक मूल्य मान्यता कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गरी सामाजिक दृष्टिकोण परिवर्तन गर्दै लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितामा आधारित समाज स्थापना गर्ने ।
८. शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाइ संग सम्बन्धीत सेवा प्रवाहमा लैससासलाई प्राथमितामा राखेर र प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई संस्थागत गर्ने ।

७. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GESI Policy)

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरू परिपुर्तीको लागि निम्नानुसार नीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ ।

१. वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास,पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार,गरिबी निवारण, स्थानीय विकास तथा शान्ती एवम् सुशासन संग सम्बन्धित सबै क्षेत्रको बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने
२. हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरूलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।
३. महिला तथा बालबालिका संग सम्बन्धीत सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौताहरू, प्रतिबद्धताहरू तथा दीगो विकास लक्षलाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरू पुरा गर्दै लैजाने ।
४. पालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधिहरू महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठनागरिक, दलित, लोपउन्मुख सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री बनाउदै लैजाने ।
५. लैससास वारे संविधानमा भएका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्न, वर्तमान संघीय शासन स्वरूप, नीति, नियम, ऐन, कानून, कार्यविधि, साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक संस्थागत संरचना, सचेतीकरण तथा क्षमता विकास गर्ने

६. लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिकहरुको सवाललाई प्रत्यक्ष रूपमा संवोधन गर्दै लैजाने ।
७. वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरु संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई बढावा दिने ।
८. लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डिकृत तथ्याङ्कहरु संकलन तथा अद्यावधिक गरी त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
९. बालबालिका तथा अपाङ्ग एवम जेष्ठ नागरिकहरुलाई सामाजिक संरक्षण प्रदान गर्ने ।
१०. मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतमा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।
११. निर्माण भएका संघीय तथा स्थानीय कानून कार्यविधिहरुका बारेमा कर्मचारीहरुलाई अद्यावधिक गर्दै लैजाने ।
१२. सामाजिक कुरीतिहरुका विरुद्ध सचेतना लाई सामाजिक विकासका हरेक कृयाकलापमा समावेश गरी छलफल गर्ने ।
१३. शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता सामाजिक विकासका क्षेत्रहरुमा लैससास सग सम्बन्धीत सूचकहरु निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

८. लैससास रणनीति (GESI Strategy)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि तपशिलमा उल्लेखित रणनीतिहरु अवलम्बन गरिनेछः

८.१ मूल प्रवाहिकरण

- क. महिला, गरिब र बहिष्करणमा परेका समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गरी नीतिगत व्यवस्थाहरु, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरु, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर, सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरी विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।
- ख. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सबै क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने । साथै कानूनी प्रवन्ध संस्थागत सुधार तथा क्षमता विकासको माध्यमबाट लैङ्गिक उत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।

८.२ समावेशीकरण

- क. विकासका अवसरबाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्र संग सम्बन्धित सबै कृयाकलापहरुमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराई समावेशी शासन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।

८.३ स्थानीयकरण

क. अन्तराष्ट्रिय सन्धी संझौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकास लक्षका बारेमा सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी आवश्यक प्रतिफल हासील गर्ने ।

८.४ सशक्तिकरण

क. लैङ्गिकतामा आधारित श्रम विभाजनको परम्परालाई परिवर्तन गरी श्रमबजारमा महिलाको सहभागिता अभिवृद्धि गरी अर्थतन्त्रमा महिलाको योगदानको मूल्याङ्कन गर्ने ।

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मार्फत बञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अवसरमा प्राथमिकता संगै क्षमता विकास तथा सीप विकास गरी सामाजिक र आर्थिक क्षेत्रका सबै कृयाकलापहरूमा प्रतिस्पर्धीको रूपमा आउन सक्ने बनाउने ।

ग. स्वरोजगार रोजगारी र उद्यमशिलताको एकिकृत कार्यक्रमका माध्यमबाट महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका वर्गको आर्थिक सशक्तिकरण गर्ने ।

घ. कृषि, पशुपालन, सहकारी, घरेलु उद्योग तथा पर्यटन विकासको माध्यमबाट विपन्न तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदायलाई रोजगारी प्रदान गर्ने तथा स्वरोजगार वन्ने अवसर प्रदान गर्ने ।

८.५ सचेतीकरण

क. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण बारे संविधान, ऐन कानून नीति कार्यविधि दिग्दर्शन का प्रावधान कार्य प्रणाली र समावेशीताका बारेमा सबै सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गरि कार्यान्वयन तथा परीणाममा एकरूपता ल्याउने ।

ख. समाजमा विद्यमान कुरीतिहरू अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा अकाट्य सवाल (Cross cutting issue) को रूपमा छलफल गर्दै लैजाने ।

८.६ संस्थागत संरचना

क. संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधिहरूमा व्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत संरचनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै पालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन कानून कार्यविधिहरूमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरूमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितिकरणमा परेका समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

८.७ समन्वय

क. विभिन्न शाखाहरू बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन, उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री बनाउँदै लैजाने ।

ख. प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरू बीच समन्वय गरी लैससास मैत्री नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार तयार गर्ने ।

८.८ सहकार्य

क. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि पालिकाभित्र विभिन्न शाखा हरू तथा अन्य विकास साझेदारहरू (बैंक वित्तीय संस्था सहकारी उद्योग वाणिज्य संघ घरेलु उद्योग तथा गैह्र सरकारी संघ संस्था) विच सहकार्य गर्ने ।

ख. प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरू संग लैससास मैत्री साझा प्रतिफल हासील गर्न सहकार्य गर्ने ।

८.९ सहजीकरण

क. वहिस्करणमा परेका वर्गहरूलाई आर्थिक सामाजिक गतिविधिहरूमा संलग्न हुन योजना तर्जुमा देखि अनुगमन मूल्याङ्कन सम्म हरेक चरणमा वस्ती तथा समुदाय स्तरमा नै सहजिकरण गर्ने संयन्त्र विकास गरी परिचालन गर्ने ।

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण को क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी गैह्रसरकारी संघ संस्था तथा विभिन्न प्रतिष्ठान आयोग समितिहरूमा समन्वय सहकार्यका लागि संयन्त्र मार्फत नियमित रूपमा सहजिकरण गर्ने ।

८.१० सामाजिक सुरक्षा

क. नागरिक, जो आफै आफूलाई संरक्षण गर्न सक्दैन त्यस्ता नागरिकहरूलाई स्थानीय सरकारले संरक्षण गर्नेछ । विशेष गरी बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरू तथा एकल महिलाहरू यस अन्तरगत पर्दछन भने ती वर्गको संरक्षण स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

ख. सामाजिक सुरक्षा अन्तरगत अल्प संख्यक, सिमान्तकृत, लोपउन्मुख जातजातीहरू, दलित, मुस्लीम लगायत पर्दछन र ती वर्गको सुरक्षा स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जन मा सहयोग गर्दै लैजाने ।

८.११ अनुगमन मूल्याङ्कन

क. प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोण वाट गर्ने पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।

९. रणनीतिक कृयाकलापहरू

क्र सं	उद्देश्य	नीति	रणनीति	रणनैतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरु	पुस्त्याईका आधारहरु
१	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण मार्फत महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरेर लैङ्गिक अन्तरहरूको प्रभावलाई सम्बोधन गर्ने ।	वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिकविकास ,पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार, गरिबी निवारण, स्थानीय विकाश तथा शान्ती एवम सुशासन संग सम्बन्धीत सवै क्षेत्रको बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सवै क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।	१. लैससास मैत्री योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि निश्चित प्रतिशत पुजिगत बजेट विनियोजन गर्ने । २. योजना संकलन तथा प्राथमिकिकरण प्रकृत्यामा नै लक्षित वर्गको सहभागिता अनिवार्य गर्ने । ३. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा प्रकृत्यालाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्ने । ४. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा प्रकृत्या बाट आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने । ५. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमाका लागि सुचकहरु तयार गरी त्यसैको आधारमा योजना तर्जुमा मापन र परीक्षण गर्ने । ६. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि सरोकारवाला पक्षलाई क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । ७. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा तथा मूल्याङ्कन गर्न आवश्यक	१. वार्षिक बजेटमा कम्तीमा ३५% पुजीगत बजेट लैससास मैत्री योजनामा विनियोजन भएको हुनेछ २. लैससास मैत्री आवधिक योजना तयार भएको हुनेछ । ३. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा तथा मापन सम्बन्धी सूचकहरु निर्माण भएका हुनेछन । ४. योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा लक्षित वर्गको पूर्ण	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २. आवधिक योजना ३. योजना तर्जुमा प्रकृत्याका बैठक तथा भेलाका उपस्थितिहरु ४. कार्यपालिकाका बैठकका निर्णयहरु ५. सभाका बैठकका निर्णयहरु

				सूचना तथा तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने । ८. सेवा प्रदायक अन्य निकायहरूलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण प्रकृयाका बारेमा अभिमुखीकरण गर्ने ।	सहभागिता भएको हुनेछ । ५. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट हेर्ने सुचना प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।	
२	श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गरी न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्ने ।	हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरूलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।	विकासका अवसरबाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्र संग सम्बन्धीत सबै कृयाकलापहरूमा अर्थपुर्ण सहभागिता गराई वार्षिक रुपमा मूल्याडन गर्दै लैजाने ।	१. लक्षित वर्गको खण्डिकृत विवरण संकलन तथा हरेक वर्ष अद्यावधिक गर्दै लैजाने २. कानून तथा कार्यविधिमा महिला तथा वञ्चितकरणमा परेका समुदायको लागि उल्लेख भएका प्रवधानहरूका बारेमा सरोकारवाला पक्ष लाई सुसुचित गर्ने । ३. जीविकोपार्जन संग जोडिएका आर्थिक गतिविधि हरुमा लक्षित वर्गका लागि निर्दिष्ट बजेट विनियोजन गर्ने । ४. संघ संस्थामा प्रतिनिधित्व, शाखाप्रमुखको जिम्मेवारी	१. लक्षित वर्गको वस्तुगत खण्डिकृत विवरण वार्षिक रुपमा अद्यावधिक भएको हुनेछ । २. कानून कार्यविधिका बारेमा सेवा प्रदायक तथा सेवा ग्राहीहरू लाई अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । ३. लक्षित वर्गको जीविकोपार्जन हुने गरी निर्दिष्ट बजेट विनियोजन भएको	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २. कानून कार्यविधि बारेमा अभिमुखीकरण कार्यक्रमको उपस्थिति । ३. उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचालन कार्यविधि ४. कार्यपालिका तथा सभाका निर्णय हरु ।

				प्रदान, अध्ययन अनुसन्धान टोली निर्माण गर्दा लक्षित वर्गलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर गर्ने ५. राजनैतिक नेतृत्व तथा जम्मेवारी वाडफाँडमा महिला एवम् लक्षित वर्ग लाई निश्चित प्रतिशत सहभागिता प्रदान गर्ने ६. महिला तथा लक्षित वर्गको कार्यबोझ कम गर्ने सरल तथा समय वचत हुने खालका (व्यवहारिक आवश्यकता पुरा हुने) कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गर्ने । ७. महिला तथा लक्षित वर्गको स्थिति परिवर्तन गर्ने खालका (शिक्षा रोजगारी संग सम्बन्धीत) रणनैतिक कार्यक्रम बजेटमा समावेश	हुनेछ । ४. उपभोक्ता समिति, कार्यदल हरूमा कम्तिमा ४०% लक्षित वर्गको सहभागिता भएको हुनेछ ५. लक्षित वर्गको व्यवहारिक आवश्यकता परिपुर्ती गर्न घरेलु उद्योग बैकल्पिक उर्जा जस्ता कार्यक्रम संचालन गर्ने । ६. लक्षित वर्गको लागि लोकसेवा पुर्वतयारी कक्षा शिक्षा सेवा आयोग सम्बन्धी कक्षा हरू संचालन गर्ने	
--	--	--	--	---	--	--

				गर्ने ।	रणनैतिक आवश्यकता)	
३	लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता सन्धि संझौताहरु कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।	महिला तथा बालबालिका संग सम्बन्धीत सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौताहरु, प्रतिवद्धताहरु तथा दीगो विकास लक्षलाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरु पुरा गर्दै लैजाने ।	अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकास लक्षका वारेमा सरोकारवाला पक्षहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी लागू गर्ने ।	१. दीगो विकास लक्ष का १७ वटा लक्षहरुका स्थानीयकरणका लागि कर्मचारी तथा पदाधिकारिहरु लाई क्षमता विकास गरि परिचालन गर्ने २. वेइजिङ सम्मेलन गरेका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरु लाई अभिमुखीकरण गरी कार्यान्वयनका लागि योजना तर्जुमा गर्ने ३. संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेजका प्रस्ताव नं १३२५ र १८२० तथा संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ वारेमा कर्मचारी तथा	१. दीगो विकास लक्ष, महिला माथि हुने सबै प्रकारका विभेद विरुद्धको वेइजिङ सम्मेलनका प्रतिवद्धताहरु, संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेज, संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी सम्बन्धी अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । २. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौताको स्थानीयकरण भएको हुनेछ । ३. स्थानीयकरण	१. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता अभिमुखीकरणको उपस्थिति तथा माइन्युट । २. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट ३. कार्यान्वयन लागि बनेका कार्यविधिहरु ४. कार्यपालिका तथा सभाका निर्णयहरु ।

				जनप्रतिनिधिलाई अभिमुखीकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । ४. उल्लेखित सबै अभिमुखीकरण पश्चात स्थानीयकरण गरी लागु गर्ने ५. स्थानीयकरण पश्चात वार्षिक कार्यक्रममा बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन गर्ने । ६. आवश्यक कानून तथा कार्यविधि तयार गर्ने ।	भएका सन्धि संझौता कार्यान्वयन गर्न बजेट विनियोजन भएको हुनेछ ।	
४	नीति कानून मा नै महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशिता सुनिश्चित गर्ने ।	पालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधि महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता, जेष्ठनागरिक, दलित, लोपउन्मुख	संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधि हरूमा व्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत संरचनाहरु निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै पालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन	१. लैससास सम्बन्धी संघीय तथा प्रादेशिक कानूनले व्यवस्था गरे अनुरूपका संस्थागत संरचनाहरु निर्माण गर्ने । २. कानून कार्यविधिहरु निर्माण गर्दा लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गर्ने । ३. महिला पुरुष तथा रैथाने र	१. कानून कार्यविधिले निर्दिष्ट गरेका संस्थागत संरचनाहरु निर्माण भएका हुनेछन । २. नयाँ बन्ने सबै कानून कार्यविधिहरु लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम र बजेट पुस्तिका २. कानून विश्लेषणका लागि कार्यदल गठन भएको कार्यपालिकाको बैठक निर्णय पुस्तिका ३. यौनिक तथा

		सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री वनाउदै लैजाने ।	कानून कार्यविधिहरूमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरूमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितकरणमा परेका समूदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।	आप्रवासी कामदारहरू विच हुने विभेद अन्त्यका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने ४. योजना तर्जुमा गर्दा महिला तथा लक्षित समूहको व्यावहारिक र रणनीतिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गरि गर्ने । ५. विगतमा बनेका कानून कार्यविधिहरू लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गरी आवश्यक संसोधन गर्ने । ६. कानून कार्यविधिमा तथा विकास प्रकृत्यामा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक हरुका विषयहरूलाई समावेश गर्ने ।	गरिएको हुनेछ । ३. महिला पुरुष तथा रैथाने र आप्रवासी कामदारहरू विच हुने विभेद अन्त्यका लागि नीति तयार भएको हुनेछ । ४. विगतमा बनेका कार्यविधिहरू आवश्यकता अनुसार संसोधन भएका हुनेछन । ५. कानून कार्यविधि तथा विकास कृत्याकलापमा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरू समावेश भएका हुनेछन । ६. समानुपातिक नेतृत्व का लागि कानूनी	लैङ्गिक अल्पसंख्यकका लागि बनेका शौचालयहरू तथा अन्य संरचनाहरूको स्थलगत अवलोकन ।
--	--	--	---	--	--	---

				७.सबै क्षेत्रको नेतृत्व तहमा महिला तथा लक्षित वर्गको समानापातिक सहभागिताका लागि कानुनी व्यवस्था गर्ने ।	व्यवस्था भएको हुनेछ ।	
५	संस्थागत व्यवस्था अन्तरगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम तथ्याङ्कमा समेत महिला एवम लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रुपमा सशक्तिकरण गर्ने	१. लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठनगरिकहरुको सवाललाई प्रत्यक्ष रुपमा संबोधन गर्दै लैजाने । २. वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण महिला सीप	क. महिला, गरीब र बहिष्करणमा परेका समुदाय ले भोगेका समस्या र सवालहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत व्यवस्थाहरु, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरु, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर , सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र	१.संस्थागत जिम्मेवारी दिदा तथा शाखा व्यवस्थापन गर्दा प्रमुखको रुपमा महिला लाई प्राथमिकता दिने । २. लक्षित वर्गको लागि महिला जनजाती तथा जेष्ठ नागरिक जनप्रतिनिधि समावेश गरी विशेष सेवा प्रदायक कार्यदल गठन गर्ने । ३.महिला पुरुष समविकास कार्यनीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ४.कार्यक्षेत्रमा हुने यौन दुर्व्यवहार , जातीय भेदभाव तथा महिला हिंसाका	१.शाखा प्रमुखमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २. लक्षित वर्गको लागि विशेष सेवा प्रदायक कार्यदल गठन भएको हुनेछ । ३. महिला पुरुष समविकास कार्यनीति तयार भएको हुनेछ ४. यौन दुर्व्यवहार जातीय भेदभाव तथा महिला हिंसा नियन्त्रण गर्न	१. कार्यपालिकाका निर्णय पुस्तिका २. विशेष सेवा प्रदायक कार्यदलको बैठकको निर्णय प्रतिलिपि ३. महिला पुरुष समविकास कार्यनीति ४. महिला बालबालिका शाखाको प्रत्यक्ष अवलोकन ५. ब्रुसर रेडियो टेलिभिजन

		विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरु संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई वढावा दिने । ३. लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डित तथा संकलन तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।	अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने । ख. विभिन्न शाखाहरु बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री बनाउँदै	नियन्त्रण गर्न विशेष आचार संहिता निर्माण गरी लागु गर्ने ५. आदिवासी जनजाती दलित लगायत अन्य लक्षित समूहका महिलाको सशक्ति करणका लागि वजेट विनियोजन गर्ने साथै कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि बनाउने ६. महिला बालबालिका शाखामा लैङ्गिक डेक्स र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ७. लैससास सम्बन्धी सूचना एवम सचेतनामूल सामाग्रीहरु तयारी तथा प्रकाशन प्रसारण गर्ने । ८. उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचालन गर्दा महिला तथा यौनिक एवम लैङ्गिक अल्प संख्यकहरुको	आचार संहिता निर्माण भएको हुनेछ । ५. महिला बालबालिका शाखामा जनशक्ति सहित लैङ्गिक डेस्क स्थापना भएको हुनेछ ६. लैससास सम्बन्धी सचेतना मुलक ब्रसर तथा रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।	कार्यक्रमका अडियो भिडियो समाग्रिहरु ।
--	--	--	--	--	--	--

			लैजाने ।	सहभागितालाई अनिवार्य गर्ने ।		
--	--	--	----------	---------------------------------	--	--

६	मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर बनाउदै लैजाने ।	१. मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतमा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने । २. निर्माण भएका संघीय तथा स्थानीय कानून कार्यविधिहरू वारे मा कर्मचारी हरू लाई अद्यावधिक गर्दै लैजाने ।	लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धि संगै सीप विकास गरेर आर्थिक गतिविधिहरूमा समावेश गरेर आत्म निर्भर बनाउने	१. लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गर्ने २. लैससास बजेट खर्च कार्यविधि तयार गर्ने ३. पालिकाले आयोजना गर्ने प्रत्येक तालीममा लैङ्गिक समानता सामाजिक समावेशी करण विषयलाई अकाट्य सवाल को रूपमा राख्ने नीति बनाउने । ४. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखा स्थापना गर्ने । ५. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्य विधि बनाउने । ६. कार्यस्थल तथा सार्वजनिक स्थलमा महिला किशोरी तथा बालबालिका माथि हुने यौन जन्य दुर्व्यवहार विरुद्ध विद्यमान कानुनी व्यवस्थाको प्रचार प्रसा गर्ने ।	१. वार्षिक बजेटमा लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन भएको हुनेछ । २. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखाको स्थापना भएको हुनेछ । ३. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्यविधि निर्माण भएको हुनेछ ४. कार्यस्थलमा महिला तथा किशोरी माथि हुने यौन दुर्व्यवहारमा कमी आएको हुनेछ ।	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट २. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्यविधि ३. कार्यस्थलमा महिला तथा किशोरी माथि हुने दुर्व्यवहारमा विरुद्ध निर्णय भएका माइन्सूटहरू ४. प्रत्यक्ष अवलोकन
---	---	---	---	---	--	---

७	अनौपचारिक मूल्य मान्यता कु संस्कार विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गरी सामाजिक दृष्टिकोण परिवर्तन गर्दै लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितामा आधारित समाज स्थापना गर्ने	सामाजिक कुरीतिहरूका विरुद्ध सचेतना लाई सामाजिक विकासका हरेक कृयाकलापमा समावेश गरी छलफल गर्ने ।	समाजमा विद्यमान कुरीतिहरू अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा अकाट्य सवाल (Cross cutting issue) को रूपमा छलफल गर्दै लैजाने ।	१. लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध शुन्य सहनशिलता लिइ यसमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरू लाई पुरस्कार तथा दण्डको व्यवस्था गर्ने । २. हिंसा प्रभावित बेचबिखनमा परेका महिला तथा यौनिक र लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूका लागि सेवा केन्द्र स्थापना गर्ने ३. सचेतनामुलक कार्यक्रमलाई रेडियो टिभि पत्रपत्रिका मार्फत नियमित रूपमा प्रचार प्रसार गर्ने ४. लैङ्गिक हिंसा निवारण आचारसंहिता निर्माण गरी त्यसको पालना गर्ने । ५. अन्तरजातीय विवाहलाई प्रोत्साहन गर्ने । ६. सबै वडामा महिला कानूनी सचेतना कक्षाहरू संचालन गर्ने ७. सामाजिक कुरीति विरुद्ध भिडियोहरू बनाउने सडक नाटक प्रस्तुत गर्ने ।	१. सामाजिक कुरीति हरूका विरुद्ध श्रव्य दृष्य सामाग्री निर्माण भएको हुनेछ २. हिंसा प्रभावित महिला तथा यौनिक अल्पसंख्यकहरूका लागि सेवाकेन्द्र स्थापना भएको हुनेछ । ३. अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडीहरू सम्मानित भएका हुनेछन । ४. वडास्तरमा महिला हिंसा विरुद्ध निर्माण भएका सचेतना कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछन ।	१. वार्षिक बजेट तथा नीति कार्यक्रम २. श्रव्य दृष्य सामाग्री हरू ३. सामाजिक संजाल मा गरिएका पोष्टहरू ४. अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडी सम्मान कार्यक्रमको अभिलेख ५. प्रत्यक्ष अवलोकन (सेवा केन्द्र)
---	---	--	---	--	---	---

८	शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई संग सम्बन्धीत सेवा प्रवाहमा लैससासलाई प्राथमितामा राख्ने र प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई संस्थागत गर्ने ।	शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता समाजिक विकासका क्षेत्रहरूमा लैससास संग सम्बन्धीत सूचकहरू निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने	प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोण बाट गर्ने पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सूचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।	१. आफ्नै घरबाट निराक्षर महिलाहरूलाई साक्षार बनाउने कार्यक्रम संचालन गर्ने । २. शिक्षण अभ्यास संगै निश्चित निराक्षरलाई साक्षार बनाउने शैक्षिक नीति अवलम्बन गर्ने । ३. यौनिक अल्पसंख्यक हरूका लागि विद्यालयमा शौचालय वैकल्पिक व्यावस्थापन गर्ने र अब वन्ने शौचालयमा सवैलाइ पुग्ने गरी निर्माण गर्ने ४. स्वरोजगार वन्न चाहाने र वैदेशिक रोजगारीमा जान खोज्नेको सुचना संकलन गरी आवश्यक तालीम प्रदान गर्ने । आवश्यकता अनुसार बजेट विनियोजन गर्ने ५. आवश्यक बजेट विनियोजन गरी विपन्न परिवार स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम सुरु गर्ने ६. अब उप्रान्त वन्ने सवै सार्वजानिक भवनहरूमा स्तनपान	१. संभावना रहेका सवै निराक्षरहरू साक्षार भएका हुनेछन २. यौनिक अल्पसंख्यक हरूका लागि विद्यालयमा वैकल्पिक शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ । ३. वैदेशिक रोजगारीमा जाने तथा स्वरोजगार वन्न चाहाने यूवाहरूका लागि सीप विकास तालीम संचालन भएको हुनेछ ।	१. वार्षिक प्रगती प्रतिवेदन २. तालीम सम्पन्न प्रतिवेदन ३. कार्यपालिका निर्णयहरू ४. सभाका निर्णयहरू ५. अनुगमन मुल्याङ्कन फारम हरू

				कक्ष सहिच ड्रइड डिजाइन गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने ७. जोखिमयुक्त काम गरेर जीवन निर्वाह गर्नु पर्ने गर्भवती महिलाहरुको लागि राहात प्याकेज ल्याउने ८. हरेक ६ महिनामा सार्वजनिक सुनुवाइ वार्षिक रुपम समाजिक परिक्षण र नियमित रुपमा सार्वजनिक परीक्षण गर्ने ९. हरेक अनुगमनमा लैससास दृष्टिकोणबाट गर्ने गरी फारमहरु तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।		
--	--	--	--	---	--	--

१०. वित्त व्यवस्थापन

माथि उल्लेखित रणनीतिक कृयाकलापहरू संचालन गर्नका लागि वित्तको आवश्यकता पर्छ नै तथापी यसमा अतिरिक्त बाह्य श्रोत प्राप्त भएमा मात्र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरणको कार्य गर्ने नत्र नगर्ने हुन सक्दैन । यसका लागि हाल संचालन भइरहेको बजेट नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई कसरी लैससास मैत्री बनाउन सकिन्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण रहन्छ । लैससास मूलप्रवाहीकरणका लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिनेछः

- क. लक्षित विकास कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशत निर्दिष्ट बजेट विनियोजन गर्ने ।
- ख. भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरूमा कामको विभाजन गरी योग्यता अनुसारको काम सबै लक्षित वर्गले गर्न पाउने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।
- ग. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयन गरी महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।
- घ. स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसंग सहकार्य गर्न निर्देशन दिने
- ङ. स्थानीय तहको सिफारिसमा सहुलियत दरको ऋण उपलब्ध गराई वित्तीय सहयोग पुर्याउन बैंक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरू संग समन्वय गर्ने
- च. संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालयहरूमा लक्षित विकास कार्यक्रम अन्तरगत विनियोजित बजेटले तय गरेका विषयगत क्षेत्रहरूमा अध्ययन गरी आवश्यक परियोजना प्रस्तावना तयार गरेर अधिकतम श्रोत भित्र्याउन आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्न
- छ. सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरूमा समन्वय गरी थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।

११. कानूनी व्यवस्था

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गर्नु पर्दछ । यो रणनीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि पालिकाले ६ महिना भित्रमा तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथ कार्यान्वयनमा लैजानेछ । तर कार्यपालिकाले पास गरिसकेपछि कानून कार्यविधिहरूको आवश्यकता नपर्ने खालका प्रावधानहरू भने स्वतः कार्यान्वयन मा आउने छन ।

१२. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व

लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको हुनेछ (लैससास परिक्षण दिगदर्शन २०७८ ले व्यवस्था गरेको) भने सबै शाखा तथा वडा कार्यालयहरूले सबै कृयाकलापमा यो रणनीति अनुसार कार्य सम्पादनको दायित्व निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ । योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्धारणको समयमा रणनीतिमा उल्लेख भएका कृयाकलापहरू समावेश भए नभएको हेर्ने जिम्मेवारी अनुगमन समितिका प्रमुख एवम् उपप्रमुख/ उपाध्यक्षको हुनेछ भने आवश्यकत अनुसार विषय विज्ञहरू राखेर अल्पकालिन समिति निर्माण गरी रणनीति कार्यान्वयनमा छुटेका विषयहरू पहिचान गर्न सकिनेछ । यो स्थानीय तहमा कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूले लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्नेछ । रणनीतिक कृयाकलापका वारेमा सबै सरोकारवाला निकायहरूलाई अभिमुखीकरण गरी वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा लैसासको अवस्था प्रस्ट हुने गरि पेश गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

१३. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

- क. रणनीति कार्यान्वयनको सम्बन्ध भनेको मुख्य रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण रहन्छ । लैससास परीक्षण दिगदर्शनले निर्दिष्ट गरेका १०० सूचकहरूको आधारमा रणनीति कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।
- ख. स्थानीय तह भित्र कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक रूपमा कार्यक्रमको समीक्षा गर्दा लैससास को दृष्टिकोणले समेत गरेर प्राप्त उपलब्धि र समस्याहरूको पहिचान सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
- ग. स्थानीय तहमा कार्यरत विभिन्न सरोकारवाला संघसंस्थाहरूको प्रतिनिधित्वमा सामाजिक विकास महाशाखा अन्तर्गत लैससास अनुगमन संयन्त्रको स्थापना गर्ने । जसले रणनीतिमा उल्लेख गरिएका कृयाकलापहरू पालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भए नभएको एकिन गर्ने र सम्बन्धीत पक्षलाई सुझाव प्रदान गर्ने । वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएका कृयाकलापहरू कार्यान्वयन कसरी भइरहेको छ सो को समेत अनुगमन गरि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

१४. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरू

१४.१ संभाव्य जोखीम

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा निम्नानुसार जोखिमहरू आउन सक्ने अवस्था छ ।

- क. पितृसत्तात्मक सोच हावी रहेको सन्दर्भमा लैङ्गिक समानता रणनीतिले महिला तथा बालिकालाई मात्र प्राथमिकतामा राख्छ भन्ने भ्रमपूर्ण बुझाईका कारण रणनीति कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुन सक्छ ।
- ख. सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रका सबै संरचनाहरूमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता नहुँदा लैङ्गिक समानता रणनीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सही ढंगबाट नहुन सक्छ ।
- ग. लैससास बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकोले समन्वय र सहयोगमा समस्या हुनसक्छ ।
- घ. लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा आवश्यक क्षमतायुक्त र दक्ष जनशक्ति र श्रोत साधनको सिमितता हुनसक्छ ।
- ङ. विषयगत शाखा तथा अन्य सरोकारवालाहरू विच लैससास रणनीति कार्यान्वयन अन्यौल विविधता तथा दोहोरोपना हुनसक्त ।

१४.२ जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरू

- क. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरूको साझा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम, गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने ।
- ख. बहुपक्षीय सरोकारवालाहरू संगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने ।
- ग. स्थानीय तहका हरेक बैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरूको समिक्षा गर्ने ।
- घ. विषय विज्ञहरू संग नियमित परामर्श गर्ने ।

१५ निष्कर्ष

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लागि संघीय तथा प्रदेश स्तरमा बनेका नीति तथा रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्न र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा भएका सन्धी संझौता एवम प्रतिवद्धताहरूलाई स्थानीयकरण गरी वार्षिक नीति कार्यक्रममा समाविष्ट गर्दै लैजान आवश्यक छ । नीतिहरू बन्ने तर कार्यान्वयन नहुने कुरा हालको प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखा परेको छ त्यसैले अनुगमन मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरी हरेक कृयाकलापलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नजरले मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी विकास गर्दै लैजानु पर्दछ । यसरी निश्चित समय सम्म लक्षित वर्गलाई न्यायोचित अवसर दिँदै लैजाने हो भने चाडै नै लक्षमा पुग्न सकिन्छ ।